

KASALLIK NOMLARINING GENDER XUSUSIYATLARI.

Rasulova Muattar

*Buxoro xalqaro universiteti o'zbek tili va adabiyoti
mutaxassisligi 1-bosqich magistranti*

Annotatsiya

Mazkur maqolada kasallik nomlarining gender xususiyatlari lingvistik, sotsiolingvistik va pragmatik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida tibbiy terminologiyada gender omilining nominativ hamda derivatsion jarayonlardagi o'rni, kasallik nomlarining semantik tuzilishi va evfemik birliklarning kommunikativ vazifalari o'rganiladi. Shuningdek, gender stereotiplarining tibbiy diskursdagi aks etishi ham ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqot natijalari gender lingvistikasi va tibbiy terminologiya o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ochib beradi.

Kalit so'zlar: gender lingvistikasi, tibbiy terminologiya, kasallik nomlari, nominatsiya, derivatsiya, evfemizm, pragmatika, sotsiolingvistika.

Аннотация

В данной статье анализируются гендерные особенности названий болезней в лингвистическом, социолингвистическом и прагматическом аспектах. В исследовании рассматривается роль гендерного фактора в номинативных и деривационных процессах медицинской терминологии, семантическая структура названий заболеваний, а также коммуникативные функции эвфемизмов. Кроме того, научно освещается отражение гендерных стереотипов в медицинском дискурсе. Результаты

исследования раскрывают взаимосвязь между гендерной лингвистикой и медицинской терминологией.

Ключевые слова: гендерная лингвистика, медицинская терминология, названия болезней, номинация, деривация, эвфемизм, прагматика, социолингвистика.

Abstract

This article analyzes the gender characteristics of disease names from linguistic, sociolinguistic, and pragmatic perspectives. The study examines the role of gender factors in nominative and derivational processes within medical terminology, the semantic structure of disease names, and the communicative functions of euphemistic expressions. In addition, the reflection of gender stereotypes in medical discourse is scientifically discussed. The results of the research reveal the close relationship between gender linguistics and medical terminology.

Keywords: gender linguistics, medical terminology, disease names, nomination, derivation, euphemism, pragmatics, sociolinguistics.

Zamonaviy tilshunoslikda gender masalasi antropotsentrik paradigma doirasida faol o'rganilayotgan ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Gender lingvistikasi til birliklarida erkak va ayolga oid semantik, pragmatik hamda sotsiomadaniy xususiyatlarning ifodalanishini tadqiq etadi. Tibbiy terminologiya esa inson salomatligi, fiziologik jarayonlar va patologik holatlar bilan bog'liq maxsus terminlar tizimi sifatida alohida ilmiy qatlamni tashkil etadi. Kasallik nomlari mazkur terminologik tizimning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular nafaqat biologik ma'lumotni, balki jamiyatning genderga oid qarashlari va stereotiplarini ham aks ettiradi.

Kasallik nomlarining shakllanishida nominatsiya jarayoni muhim o'rin tutadi. Nominatsiya til birliklari yordamida voqelikdagi predmet va hodisalarga

nom berish jarayoni bo‘lib, tibbiy terminologiyada kasalliklarning kelib chiqishi, simptomlari, anatomik joylashuvi hamda bemorning jinsi kabi belgilar asosida yuzaga keladi. Ayniqsa reproduktiv salomatlik bilan bog‘liq kasalliklarda gender komponenti terminning asosiy semantik belgilaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Masalan, “ayollar kasalliklari”, “erkaklar reproduktiv tizimi kasalliklari”, “onalik patologiyasi” kabi terminlarda jinsga oid komponent nominativ aniqlikni ta’minlaydi va kasallikning muayyan biologik guruhga tegishlilikini bildiradi.

Kasallik nomlarining derivatsion xususiyatlarida ham gender omili muhim rol o‘ynaydi. Derivatsiya yangi til birliklarini hosil qilish jarayoni bo‘lib, tibbiy terminologiyada affiksatsiya, sintaktik birikmalar va semantik kengayish orqali amalga oshadi. Gender komponentlari ko‘pincha aniqlovchi element sifatida qo‘llanib, terminning semantik doirasini toraytiradi. Masalan, “ayollar reproduktiv salomatligi”, “erkaklar salomatligi muammolari” kabi birliklarda gender elementi kasallikning biologik va ijtimoiy xususiyatlarini konkretlashtiradi. Bunday terminlar kommunikativ jihatdan aniqlikni ta’minlash bilan birga, tibbiy diskursda pragmatik vazifani ham bajaradi.

Tibbiy terminologiyada genderning namoyon bo‘lishi faqat biologik omillar bilan cheklanmaydi. Ayrim kasallik nomlari tarixiy va madaniy qarashlar asosida ma’lum jins bilan bog‘langan. Masalan, qadimgi tibbiyotda “isteriya” kasalligi asosan ayollarga xos ruhiy holat sifatida talqin qilingan. Ushbu qarash keyinchalik ilmiy jihatdan rad etilgan bo‘lsa-da, termin uzoq vaqt davomida gender stereotipi sifatida saqlanib qolgan. Bu holat til va jamiyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni hamda tibbiy terminologiyada sotsiomadaniy omillarning ta’sirini ko‘rsatadi.

Kasallik nomlarida evfemik birliklarning qo‘llanishida ham gender omili sezilarli darajada namoyon bo‘ladi. Evfemizm kommunikativ noqulaylikni kamaytirish maqsadida qo‘llaniladigan yumshoq ifoda vositasi hisoblanadi.

Ayniqsa jinsiy va reproduktiv salomatlik bilan bog‘liq kasalliklarda evfemik nominatsiyalar keng qo‘llanadi. “Ayollar muammosi”, “nozik kasallik”, “erkaklar salomatligidagi muammo” kabi birliklar kasallikning aniq nomini bevosita aytmadan, uni bilvosita va madaniy jihatdan yumshoq shaklda ifodalaydi. Bunday birliklar kommunikativ etikani saqlash, psixologik noqulaylikni kamaytirish hamda stigmatizatsiyani oldini olish vazifasini bajaradi.

Gender stereotiplari tibbiy diskursda ham o‘z aksini topadi. Ayrim kasalliklarning ma‘lum jins bilan bog‘lab talqin qilinishi natijasida terminologik stereotiplar yuzaga keladi. Masalan, hissiy buzilishlarning ko‘proq ayollarga xos deb qaralishi yoki yurak-qon tomir kasalliklarining erkaklarga bog‘lab ko‘rsatilishi tibbiy kommunikatsiyada gender stereotiplarining mavjudligini ko‘rsatadi. Zamonaviy tadqiqotlar esa bunday stereotiplarning ko‘pi ilmiy jihatdan to‘liq asoslanmaganini ko‘rsatmoqda. Chunki kasalliklarning aksariyati biologik, genetik va ijtimoiy omillar bilan bog‘liq holda yuzaga keladi.

Shu sababli zamonaviy gender lingvistikasi tibbiy terminologiyani neytral va inkluziv tamoyillar asosida o‘rganishni muhim ilmiy vazifa sifatida belgilaydi. Kasallik nomlarining gender xususiyatlarini tahlil qilish tilshunoslikning nominatsiya nazariyasi, pragmalingvistika, sotsiolingvistika va diskurs tahlili kabi yo‘nalishlari rivoji uchun ham muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Kasallik nomlarining gender xususiyatlari tibbiy terminologiyaning lingvistik va pragmatik tabiatini ochib beruvchi muhim omillardan biridir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, gender komponentlari kasallik nomlarining nominativ va derivatsion tizimida faol ishtirok etadi hamda terminlarning semantik aniqligini ta‘minlaydi. Evfemik birliklar esa kommunikativ yumshoqlikni hosil qilib, ijtimoiy stigma va psixologik noqulaylikni kamaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ayrim kasallik nomlarida gender

stereotiplarining saqlanib qolishi tibbiy diskursda diskriminativ qarashlarning shakllanishiga sabab bo‘lishi mumkin. Demak, kasallik nomlarining gender xususiyatlarini o‘rganish nafaqat lingvistik, balki sotsiomadaniy va pragmatik jihatdan ham muhim ilmiy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Safarov Sh. Pragmalingvistika. — Toshkent: Fan, 2008.
2. Mahmudov N. Til va jamiyat. — Toshkent: Ma’naviyat, 2010.
3. Kubryakova Ye.S. Язык и знание. — Moskva, 2004.
4. Lakoff R. Language and Woman’s Place. — New York, 1975.
5. Holmes J. An Introduction to Sociolinguistics. — London: Routledge, 2013.
6. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. — Cambridge University Press, 2010.
7. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. — Волгоград, 2002.

